

ОСВІТЯНСЬКІ БІБЛІОТЕКИ В ДОБУ ВІДКРИТОЇ НАУКИ: ВІДКРИТИЙ ДОСТУП В ІСТОРІОГРАФІЧНОМУ ВИМІРІ

Н. М. Кропочева, науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів

В процесі розроблення концепції Відкритої науки наукові установи НАПН України, заклади вищої освіти або інші суб'єкти науково-дослідницької діяльності в Україні завжди послуговуються досвідом у сфері Відкритої науки та відкритого доступу країн Європейського Союзу, зокрема, репрезентованим у політичних документах, актах Комісії Європейського Союзу, директивах Європейського Парламенту та Ради Європи щодо відкритих даних.

Вихідною точкою для ідеї відкритого доступу, а ргіогі, є Будапештська ініціатива відкритого доступу (БІВД) – громадська ініціатива щодо принципів відкритого доступу до наукової літератури, оприлюднена для громадськості 14 лютого 2002 р.

Відповідно, метою інформаційного повідомлення визначено ретроспективний огляд законодавчих актів, ініціатив Європейської комісії, Європейського парламенту та Ради Європи, що дозволить активізувати участь освітянських бібліотек в процесі удосконалення національного законодавства з питань відкритої науки.

Відкрита наука (ВН) є одним із найактуальніших напрямів наукової політики країн Європейського Союзу, спрямованим на розширення доступу науковців та громадян до результатів проведених досліджень.

Основні принципи ВН, викладені у «Будапештській ініціативі відкритого доступу» (2001 р.), містять вісім цілей: відкритість даних; розвиток Європейської хмари відкритої науки; розроблення показників нового покоління щодо оцінювання якості та впливу досліджень; забезпечення вільного доступу до рецензованих наукових публікацій; заохочення раннього обміну різними видами наукових результатів; дотримання стандартів дослідницької доброчесності; набуття вченими Європи необхідних навичок щодо використання процедур та практик Відкритої науки; забезпечення можливості громадськості зробити значний внесок у виробництво наукових знань в Європі [1].

До 10-річчя Будапештської ініціативи відкритого доступу було оприлюднено прогностичні сценарії розвитку політик Відкритого доступу (БІВД10), а саме: ліцензування та повторне використання даних, розвиток інфраструктури та стійкість (стійкість URL-адрес, заснованих на відкритих стандартах), адвокація та координація [2].

До 20-річчя БІВД було оприлюднено рекомендації в річищі відкритого доступу: управління відкритою інфраструктурою на основі Декларації про оцінювання досліджень (DORA); підтримка Лейденського маніфесту щодо оцінювання показників досліджень; надання грантів для тих організацій, які підтримують принципи DORA [3].

Основні заходи Європейської комісії з розвитку ВН в країнах Європейського Союзу охоплюють прийняття політичних документів,

адресованих до держав-членів ЄС (Рекомендації Єврокомісії «Доступ до наукової інформації та її збереження 2018 р.»; Висновок Ради ЄС «Перехід ЄС до системи відкритої науки»; Висновок Ради ЄС «Принципи та цінності міжнародного співробітництва у сфері досліджень та інновацій», 2022 р.) [4; 5; 6].

Зазначимо, що в названих документах особливу увагу звернено на визначення правових механізмів пересилання електронних копій наукових статей, звітів, даних для відкритого доступу із забезпеченням охорони авторського права, захисту конфіденційної інформації.

Отже, огляд офіційних документів Європейської комісії та інших установ ЄС здійснено через офіційні веб-канали інформування наукових спільнот, як-от: сайт Європейської комісії, розділ «Відкрита наука», в якому вміщено відомості про базові поняття відкритої науки, проекти наукової спільноти (<https://op.europa.eu/en/home>) вебсторінку Європейської комісії «Дослідження та інновації» (<http://surl.li/upastx>).

Спрогнозовано актуальність подальшого вивчення напрямів наукової політики країн Європейського Союзу для удосконалення нормативно-законодавчого забезпечення відкритої науки в національному вимірі.

Список використаних джерел

1. Будапештська ініціатива відкритого суспільства [Електронний ресурс]: Декларація. ГО «Інститут відкритого суспільства»; переклад укр. мовою: А. Василенко Будапешт, 2002. URI: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/ukrainian-translation/> (дата звернення: 05.11.2024).
2. Будапештська ініціатива відкритого доступу після 10 років (BOAI10) : [офіц. сайт BOAI]. Пер. на українську мову: Андрій Василенко, держ. експерт МОН України. Будапешт, 2012. URI: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai10/ukrainian-translation/> (дата звернення: 05.11.2024).
3. Будапештська ініціатива відкритого доступу: рекомендації до 20-річчя : [офіц. сайт BOAI]. [Будапешт], 2022. URI: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai20/> дата звернення: 06.11.2024).
4. On copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. Directive EU 2019/790. The European Parliament and of the Council of 17 April 2019. URI: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj> (дата звернення: 05.11.2024).
5. Horizon Europe, open science. Early knowledge and data sharing, and open collaboration. European Commission, Directorate-General for Research and Innovation. Brussels, 2021. URI: <https://op.europa.eu/en> (дата звернення: 06.11.2024).
6. Principles and values for international cooperation in research and innovation. – Council conclusions (adopted on 10 June 2022). General Secretariat of the Council. Brussels, 2022. URI: <https://www.consilium.europa.eu/media/56956/st10125-en22.pdf> (дата звернення: 06.11.2024).